PRÆSTANTISSIMO ATQVE DIGNISSIMO VIRO D. Theodorycho Sobel Mogūtinæ ecclesiæ Canonico, ipsiusq; illustrissimi archipsulis in spiritualibus vicario.

Hermannus Nuenar Comes Canonicus Colon.

S.P.D.

NCredibilis apud me tuarū virtutū æstimatio vir dignissime, tuaq; in omēs & probos & doctos viros præclara studia, meam quotidie tenuem sollicitant musam, & pene vi quadam reluctantem impellunt, vt candidissimis illis tuis auribus, vel ineptū aliquid aggariat. Ego uero quum in literis nullam versuram fecerim, nullamq; penitus frugem ex diuturno meo studio reposuerim, nihil equidem meis ex penuarijs depromere possum, quod vel tibi, vel alteri cuipiam nares saltem teneriores delicatioresve habenti, ad palatū facere magnopere queat, nisi mutuo forte acceptum, atq; vicissim redditum. Quod quidem functionis munus nobis inter amicos obtingere frequenter, ac etiam vsu solet venire. Hinc est quod non adeo multos ante dies q; hinc proficisceretur Martinus Groningus Bremēsis (q cum mihi arctissima quædam necessitudo, & vetus amicitia intercedit) libellū cuiusdam Georgij Benigni Nazareni archiepiscopi, quasi pignus aliquod amoris erga me sui penes nos reliquerit. Quem & tanta cum gratulatione, tantaq; alacritate suscepi, vt vel ex hoc debere nos plurimum illius & humanitati, & munificentiæ libere profiteamur. Sed officij esse ratus, siquid accesserit pbæ eruditionis, cū amicis q; q; ipsis communicare, vulgatum illud repetens τ φίλων πάντα κοινᾶ esse debere. Constitui potius in eam partē

peccare, quae est τῆς ἀβλεψίας καὶ ἁμαρτίας, ꝗ amicitiae decreta aliqua ex parte transgredi praeuaricariꝗ. Accipe itaꝗ iucunda & hilari fronte, Capnionis tui, immo mei defensiōem, nō quidem Tullianum μετέωρόν τε καὶ κόμψον redolens, quippe quod nec res ipsa exigere videtur, nosti vetus illud & tritū, μετὰ τῶν βαρβάρων βαρβαρῶσαι χρὴ & quidem hominē vel eruditum. Est tamen, vt non oīno elegans, ita neꝗ ob sermonis incuriam reijciendus, impendio enim conatus fuisse vir ille bonus videtur, vt quātum fieri potuisset, minimū accurate dissereret, neuēci parti vspiā defuisse videretur, quae fuit ab aduersarijs desumpta, hinc & ipse per syllogismos totius negotij capita perstringit. Ad hunc nempe indagationis modum velut ad lydium lapidem, hoc temporis theologi res oēs humanas pensitant, ibiꝗ sistūt tanquam ad sacram Dodonam, aut Pythia quaepiam responsa. Iam vero illud sibi peculiare habet innocētia, vt quibus impetatur iaculis, ipsum reuerberet iaculatorem (& quod vulgo dicitur) Clauum clauo retrudat. Quae dum maxime deserta, dū omni spe solatioꝗ destituta iudicatur, Tum primum ex hostibus emergit, & suum pristinum splendorem vendicat, vinci vtiꝗ & succumbere nesciēs. At quid mirū? Habet enim vindicem summū Deum ὃς πάντα ἐφορᾷ καὶ πάντα κυβερνᾷ vt diuus Gregorius Nazianzenus cecinit, & itidē Sophocles in electra ἔτι μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεύς ὃς ὑφορᾷ πάντα καὶ κρατύνει. Quod in huius nostri calumnia liquido euenisse rerū euentus ipse testis est. Nam dum illius de capite, de fama, de fortunis, bellū iam atrox & crudele incalesceret, conantibus aduersarijs nō occulte (& vt dicitur) per cuniculos, sed totis viribus, & conserto Marte innocentiam fortissimi viri expugnare. Ecce οὐρανόθεν ancile decidit, & illud Apollinis e coelo oraculū descendit γνῶθι σὲ αὐτόν. Quem si mortalium inumera turba mente non segni reponerent, sicut friuola alia complura, nunquam profecto i illud Stoycon pa

A ij

radoxon inciderent πάντας τοὺς μωροὺς μαίνεσθαι κρίνων. Hi præsertim q sacræ philosophiæ titulo belle sibi applaudentes συμφιλοδοξοῦσι, scientes tamen solum philosophum sapientẽ esse oportere, cum sint ipsi sæpe paphlagonibus stolidiores. Noluit certe magnus ille altitonãs summi regnator olympi, noluit inqua bonas artes præclaraq; studia, tantam facere æstimatiõis suæ iacturam. Neq; passus tot voluere casus insignem pietate virum. Mirabile dictu, Tres subito heroas cœlo demisit ab alto. Qui senẽ nrm Entellũ, & laboris istius iam ꝑpemodum pertæsum, sua tuerent̃ dexteritate virtuteq; protegerent. Hos itaq; fortissimos inter duelliones velut inter argonautas Hercules, Hic noster archiepiscopus Nazoreus resplendet. Qui quãuis ob reuerendam suam canitiem· iter emeritos rudeq; donatos milites censeri potuisset. Pro ꝟitate tamen digladiaturus, prior ipse in harenam progreditur. Et ne quis inter gregarios illum reponere præsumat, multa præclare gesta facinora cõmonefaciunt. Quæ quia totum per orbem iam sparsa habẽtur, me vel ineptissimo precone non indigent. Ad summã tamen laudis quæ meo quidem iudicio amplissima ẽ, illud conferre plurimũ existimo, quod huic viro Max. Leoni in philosophia præceptorem gerere cõtigerit, non absq; dextro augurio, vt is philosophus, qui totius orbis caput, scientiarꝫ ac ipsius philosophiæ (vt ita dicam) lacte ὥσπερ τῷ τῆς ἀμαλθείας κέρατος βρώματι sustinuerit aluerit q;, idem & ipsam philosophiam eiusq; primarium antesignanũ, ex hostium insultu fœlicissime eriperet. Post hunc ex ordine Petrus Galatinus consequitur ἡμέτερος θκοτυὲς vir vtraq; in lingua doctissimus. Sed ne eis quidẽ contentus. nempe qui vt ad literariam istam palæstram expeditior incederet, sub Hebræo præceptore eas literas, de quibus altercatur tanta fœlicitate addidicit, vt cũ doctissimo quouis nõ sine laude certare possit. Scripsit enim dialogum. xvi. libros complectentem, in quo toti-

tus Thalmudici negotij controuersiam copiose docteq;
absoluit. Hebraica frequẽter, sæpe & Chaldaica afferẽs
(his enim linguis Thalmud ipsum constat) Quibus ꝓ-
teruiam Iudæoꝶ quasi proprijs confossam telis, eneruat
prorsus & conuincit, prudentior fortasse illis criticis, ꝗ
rem sibi prorsus ignotam collatis vndiq; calculis pro ro
stris publice condemnarunt. Nam si M. Ciceroni ī aca-
demicis quæstionibus credẽdum est, asserenti nihil esse
tam futile, ꝙ quicq; approbare non cognitum, Magis ꝑ
fecto, nõ dico futile, sed temerariũ esse iudico, reprehen
dere quod ipse nescias, damnare quod ignores. Age ꝟo
ad institutum veniamus. In hac itaq; τῶν ἡρωικῶν ἀνδρῶν
συμμαχία Perithoi vicem Garganus Senensis obtinet,
vir tanta ingenij dexteritate præditus, vt illi Romæ phi
losophos herbam dare nil pudeat. Theologus proinde
vt nõ vulgaris ita longe clarissimus. Hic quum alias sæ-
pe Capniozoili Sthenthorios clamores mira sua sagaci-
tate retudisset, tandem etiam ad scribendam defensio-
nem animũ applicuit, ī qua per dialecticos elenchos, vt
aduersario satisfacere velle videretur, oīa illius sophisma
ta retorquet, atq; diluit, multa subinde ex sacræ philoso
phiæ adytis conferens, quibus apertam calumniam in-
nocentis viri tueatur. His tribus tam magnifice instru-
ctis heroibus atq; in præsidio collocatis. Quis non sibi
de pulcherrimo triumpho fausta fœliciaq; polliceri aude
at: obsistente vel tanta Zoiloꝶ barbarie, q̄ntam neq; in
Marathone Darius, neq; ad Thermopylas Xerxes re-
gum olim potentissimi habuisse dicuntur. Nam vt non
minus scite ꝙ grauiter apud Plutarchum in Laconicis
apophthegmatis, Leonidas Anaxandri cuidã respon-
dit dicenti contra multitudinem sibi pugnandum æsse
εἰ μὲν οἴεσθέ με inquit τῷ πλήθει. οὐδὲ ἡ πᾶσα ἑλλὰς ἀρκεῖ. εἰ δὲ
ταῖς ἀρεταῖς. καὶ οὗτος ὁ ἀριθμὸς ἱκανός. id est, siquidẽ mul
titudine me putatis, neq; ipsa tota Græcia sufficit, sin ve
ro virtutibus, & hic numerus satis est, Et apud eundem

quorum mihi incognita sunt nomina, attestabunturq; his omnibus non esse postponendum Egidium Viterbiẽsem, olim eremitis Augustinianis patriarcham. Nũc accepto purpureo galero apostolici culminis membrũ, tot prope linguarum egregie doctum, quot hydra fuisse capitum describitur a poetis. Hic quum inter ecclesiasticos declamatores, vt alter Demosthenes habeatur. quadam celebritate e suggesto hominẽ publice collaudauit. Maximũ certe pro innocente Capnione testimonium. Habet enim & locus ille religiõem, vt nihil ibi nisi verꝝ dici & a veridico homine, præsumendum esse videatur. Qua ĩ re illud summope miramur, quod in hanc sententiam passim omnes prope docti diuinitus concurrerint, vt Capnionis iniuriam tanquam suam communi suffragio vindicandam esse putarẽt, Cũ alias tot fere sensus inueniri soleant, q̃t sunt capita. Taceo nunc tot principum Germaniæ sigillis aucta testimonia Saxoniæ ducis, Brãdeburgẽsis Marchionis, ac Comitis Palatini imperij electorꝝ Vuirteburgensis, Badensis, Spirensis, & aliorꝝ principum magnificas literas. Taceo tot florentissimas Romani Imperij vrbes resq; publicas, missis ad summũ pontificẽ, nõ literis, sed diplomatis, causam suæ sanctitati commendasse. Taceo deniq; tot doctissimos viros, & omnem extra imperitiæ aleam constitutos, sæculares ac religiosos. Quorꝝ si sola nomĩa persequi vellem, in iustum volumẽ epistola excresceret. Verꝝtamẽ honoris causa tot iam ĩ medium adductis heroibus. Pythagoricam adijcere πτγακτώ curabo. Est enim consũmatus ille numerus primusq; cubus. Hos vo insignes πολυίσοφας si e medio tuleris, orbatum se suis delitijs orbis esse fatebitur. Tantum em̃ iterierit bonis literis, quantum vix immẽso temporis sæculo recuperari valeat. At si ĩcolumes propitia fata seruauerint, aurea redibunt studiorꝝ sæcula. Et occidet serpens illud barbarorꝝ virus, passimq; musarꝝ dulce nascẽt amomũ. Erasmũ dico Ro

terodamum Germaniæ vere phœnicem, musarum dulce delitium, alteramque animæ meæ partem, optimo quidem & fœlicissimo fato nostræ Germaniæ natum, cui sese in extirpandis barbarorum monstris propugnatorem fortissimum & inuictum exhibuit. Deinde Hieronymum Aleandrum Mottensem Reuerendissimi domini mei Leodiensis episcopi, optimi profecto & sapientissimi principis ἀρχιγραμματέα. Illum inquam Aleandrum quem ego (vt fas est) non secus & amo & colo quam meum parentem, quam meas delitias, quam denique ipsum meum Apollinem. Est & ille Iacobus Faber Stapulensis Galliæ vindex, horum in numerum merito reponendus, vtpote quem vere Gallicum Aristotelem dixeris, qui & Gallis philosophiam & philosophiæ Gallos restituit. Habes præterea huius tam præclare coniurationis, postremum Bilibaldum Pyrkeymerum ciuem Noriburgensem, cum prioribus illis hebraice ac græce doctissimum, mathematicaque insignem, quæ mihi apud illos possideri quasi gentilitio iure videtur. Horum siquidem testimonijs, vel ipso apud inferos Rhadamanto satisfactum esse quis abigeret? Quanquam nec certior, nec grauior testis est, quam pura sibi cuique conscientia. At tua Sobelle dignissime erga virum (cuius apparatum inepte nimium fortassis instruximus) admirabilis obseruatio fecit, vt tantos inter tamque primarios viros tuum nomen primum & vltimum occupauerit locum. At ego mihi non aliud quicquam arrogare ausim, quam bellici huius apparatus alterum Chœrulum, hoc est tantorum heroum ineptissimum præconem esse, qui hortatu Martini Groningi hominis vtique inamicissimis meis, has ineptias ideo adieci, vt libellus iste cuius apendex est, paulo fieret auctior, eoque emptoribus gratior. Parce itaque tu parce præcipiti musæ meæ, nam & amor ipse scribere iussit quem velocissimum esse Deum poetæ cecinerunt. Parce igitur vel amori. Vale vir præstantissime, ac me mutuo ama, Ex Colonia Agrippina septimo calen. Septembres.

B

Agis rex dicebat ἀνάγκη πολλοῖς μάχεσθαι τὸν ἄρχειν πολλῶν
βουλόμενον, id eſt contra multos pugnare oportere eum,
qui mltis cupiat imperare, Sed quia res eo me vocat, vt
ſub epilogo reliquos, & duces, & ſtrenuos heroas pſtrin
gam, qui poſt iſtos anteſignanos ἐν τῇ συμμαχία & int
præſidiarios connumerati fuerunt. Tu interea veniam ī-
eptienti mihi dabis. Primumq; vos o clariſſima lumina
mundi. Te inquam Leo Max. Maximilianeq; Cæſar cõ
pello, qui veſtro illo ſynceriſſimo iudicio, ſæpe quid de
hoc viro ſentiretis, in publicum dediſtis, Nam de altero
veſtrum id a digniſſimis viris accepi honeſtiſſimũ, atq;
pulcherrimum teſtimonium eſſe redditum. Tuam vero o
Cæſar ad Leonem Max. ipſe ego epiſtolam vidi, qua illi
veteranum conſiliarium, multis egregijs laudibus orna
tum commendabas, ipſos aduerſarios ſalſa ſatis deſcripti
one·captioſos quoſdam Colõ. theologos appellãs. O
magnum Maximiliani Cæſaris teſtimonium, An ne ſo
lum illud ad explodenda multoꝝ anſeꝝ ſibila ſufficere
putandum eſt? quippe quum leges atq; ciuilia iura, eis
qui capitis cauſam dicerent, aut alijs immaniſſimis & ar
duis criminibus vocarentur, certum quendam numeꝝ
teſtium præſcribant ſtatuantq;, quo vel abſolui innocẽ
tes, aut damnari ſontes poſſint, quur in hac cauſa innu-
meris teſtibus præferendus vnus Cæſar non admittit?
Plusq; debacchanti neſcio cui neophyto in ipſius fidei
Chriſtianæ contumeliam creditur, q̃ tot ſanctiſſimis &
grauiſſimis viris, quoꝝ virtutibus atq; prudentia, reſtau
rari illa vel funditus euerſa, Deo aſpirante poſſet. Quid
ego vos iudices commemorem Grimãnum dico & An
chonitanum, nunquam ſatis ob id laudandos, quod ve-
ſtra ſingulari virtute, & in nullam partem verſabili con-
ſtantia, vir tantus hactenus viuit, qui ne vitam quidem
ipſam niſi ingratiſſimã viuere potuiſſet, honore ſuo quẽ
hucuſq; ſemper integerrimum geſſit, omni deniq; ſua di
gnitate labefactata. Habet enim quendam aculeum con

tumelia (vt Cicero contra Verrem), quem pati pruden tes ac boni viri difficillime possunt. Quid sancti Chrisogoni, qui Hadrianus dicitur, adeo candidam & accuratā in iudicando limam, vt in hanc partem parem habeat neminem. Quid deniq; Senogalliensem ipsum in totius philosophiæ studijs facile principem recenseam, Tamē Hadriani ex ore post longam laudis præfationem, sanctum hoīem appellari nostrum illum audiui. Appellat doctiss. Cardinalis sanctū hoīem, calūniator & neophytus, infamē, & hæreticum proclamant. O disparium dispar iudicium, sed libere loquar, plus valet mihi vnius doctiss. Cardinalis tā pium & magnificum testimonium, q̄ centum calumniatorum, & mille neophytorum onocrotalini stridores. De Senogalliense vero illud luce est clarius, editurum ipsum apologiam fuisse, nisi abunde satisfactum ei negotio ab alijs aī eum extitisset. His adijciam volaterranum, atq; sanctorum quattuor Coronatorum primarios & incomparabiles viros. Quorum prior ille (vt est earum rer; grauissimus censor) perlecta Capnionis nostri defensione, summopere hominis eruditione & vi dicendi tenebatur. Alter vero gloriæ loco censendum duxit, si de sua manu Cabalistica Reuchliniana Leo Max. susciperet, quasiq; auspicatum illud augustūq; futurum sit. Quod si nonnulli cornea fibra præditi, mihi vt iuniori fortasse credere noluerint, oratorio more post argumēta testes vocabo (vt vtar Hieronymi verbis ad Iulianum diaconum) maioraque ab illis accipiēt, interrogent grauissimos atque dignissimos viros Iacobum Questenburgum, Ioannem Potgen, ambo pontifici a cubiculo, Stephanum Rosinum Reuerendissimo Gurcensi Car. a secretis, Martinum Groningum Bremēsem, doctorem Vuyck, omnes iuris doctores. Illi vtiq; ꝟitati sunt testimoniū reddituri. Multos insup adijciēt,

MAXIMO MAXÆMILIANO CÆsari mundi domino, victori & triumphatori semper Augusto &c. Martinus Groningus Bremensis. I. V. doctor infimus se deuote cōmēdat.

N quam vides pro innocente Capnione cōtra nocētes Apologiam, Maxæmiliane Cæsar semper Auguste, a reuerendo Nazareno episcopo inter diuinarum literarum Romanæ vrbis interpretes, vt non infimo, ita multo doctissimo, tibi dicatam, & quam mihi tuæ serenissimæ Maiestati offerēdam tradidit, ob varia itineris & discrimina, & incommoda, tum vel maxime ob debilis corpusculi mei, longa arduaq; peregrinatione propemodū exhausti languorem, præsentare certe nequiui. Coloniam veniens eam per veredarios ꝙ ocyssime ad tuā Maiestatem cum nonnullis literis aduolare curaui, Tuo itaq; sacratissimo numini nūcupatam defensionem, sub nomine etiam tuo æreis notis informandam non ab re duximus. Quo cunctis in propatulo esset prudētissimi pariter & grauissimi silentiarij tui innocentia, a quibus nescio harpyis crudeliter hactenus laniata. Quarum profecto maior globus, glomeratim stygijs sese extulisset vndis, nisi tuo patrocinio vnice suffultus fuisset, & id q̃dem recte. Haud aliam ob causam ἄτη, quæ mortalium rebus turbas plerunq; immittere solet, eius res interturbauit, ꝙ quod sacro diplomati tuo, vti decuit, probum, obedientemq; consiliarem virum, æquissime obtemperare studuit. Ideo etiam optime Cæsar iustissime eum a calumniatorum suorum īsultibus protegis, memor anteriorum principum constitutionis, qui ciuitatum defensoribus præcipiunt, vti decuriones ab omni impro-

borum insolentia & temeritate tueantur. a Eo autem nomine consiliarios ciuitatum ĩtelligi ex pandectarum quinquagesimo libro b satis liquet. Q̄d si hoc de decurionibus, id est consiliarijs ciuitatū statuitur, quanto magis sibi locum in summi principis consiliario vẽdicabit, cum & is princeps in iure dicat c & illustris sit d Et sane hac sanctiõe quid vnquam sanctius sanciri potuit? quid imperatoribus, regibus, ducibus, principibus, ꝓuincijs, populis, ciuitatibus, colonijs, municipijs, cum melius, tum vtilius? Nec immerito Græci ἱερὸν ἡ βουλὴ aiunt q̄si a rei tam sacræ tamq́ diuinæ violatoribus pœna præcipue repetenda foret. Ni id fieret, quis vlli consilia dare auderet, & maximo præsertim principi? nemo me hercule nemo, quandoquidem ea ita libera esse debeant, vt sine metu, & per omnia liberi in omnibus quæ pro tempore imminent libere consulant, & assistant. e Eam ob rem veteres illos iuris cõditores decurionatus honorem, tantæ æstimatiõis, tantæ venerationis, tantæq́ eminentiæ, ac tot prærogatiuis condecoratū voluisse existimo, quippe quod cognoscerent cõsiliarioꝝ prudentia, imꝑatores bene imperare, reges iuste regnare, duces recte suos ducere, principes principatus suos fœliciter gubernare, prouincias prudenter admĩstrari, ꝑplos strenue defendi, ciuitates sapient̃ regi, municipia fortit̃ muniri, colonias deductas abũde augeri. Hoc haud dubie imꝑator sapientissime te mouit, vt hũc talẽ viꝝ Capnionem dico, in cõsilium tuum accerseres, & Iudaico præsertim isti nouo difficiliq́ negotio adhiberes, a Græcis admodum vere scribit̃ σοφοῦ παρ᾽ ἀνδρὸς προσδέχου συμβουλίαν quia σοφὴ σοφ̃ γὰρ γίγνεται συμβουλία. Quanta rebus in omnibus hic sapientia polleat, tibi notius est, q̄ vt a me recenseatur. Quam vero ob multiiugam eruditionem, omnigenaꝝq́ disciplinarum cognitionem, clarus habeatur, etiam cunctis iãdudum innotuit nationibus, ita vbique effulget nomen eius ὥς τε γὰρ ἠελίου αὐγὴ πέλεν ἠὲ σελήνης. & Homericũ illud nõ ĩiuria ei accõmodabimus,

a. L. defenso res. C. de decu. ciui. b. L. pupillus. §. defe sores de v̇. & Re. sig. & Alberi. de rosa. in trac. de mā. statu. in. iij q. prime p tis & Mar. Lau. ĩ trac. de cõsi. pri. Bar. in. l. i. circa medium ver. tu dic imo. ff. de of. asses. c. Marti. Lau. ĩ trac. de cõs. pri. d. L. q̄sq́s in pri. C. ad. l. Iuli. maie. e. c. fundamẽta. §. decet nā q̄ de elec. li. vi.

ἤ σέ γε μοῦσ' ἐδίδαξε διὸς παῖς, ἢ σέ γ' ἀπόλλων, Tot præcla
ra, tãq; eximia & admiranda, ex ingenij ſui exuperantiſ
ſimo fonte ſcaturierunt opera, vt in eum cœlitus bonæ
omnes ſciẽtiæ delapſæ videantur, non abſque ſingulari
quapiam diuina prouidentia, adeoq; facto globo conue
niſſe, vt quendam quaſi doctrinarũ orbem in eo conſti
tueriut. Si enim theologum cupiueris θεολογώτατος, Si
philoſophum φιλοσοφώτατος, Si legiſperitũ νομικώτατος,
Si oratorẽ, ἱερογλωσσότατος, Si poetam omni carmini
genere προφερέστατος erit. Quod ſi inſignem Ariſtopha
nicus Bacchus aliquem vatem quærere in animum iam
induceret, Germaniam proculdubio peteret, tanto or
natam dono. Quid (vt cætera eius opera ſilentio inuol
uam) de mirifico verbo ab vllo mirifice magis ſcribi po
tuit? Quid quod Pythagorica & Cabaliſtica arcana pri
mus ipſe primus (ſi verũ fateri libet) Romanæ poſterita
ti, & tã docte ac eleganter tradiderit, vt alij añ eum pol
liciti ſaltem, ipſe autem præſtitiſſe cenſeatur? Congratula
re igitur Germania tibi haud parum, quod eum produ
xeris, qui ingenio ſuo te maxime illuſtriorem reddit, cu
iusq; virtutibus tantum tibi & decoris, & ornamenti ac
cedit, vt ſi opus foret, haberes quem exoticarũ regionũ
eruditiſſimo cuiq; cõferres, Dum hunc effero Eraſmum
Roterodamum ſuis fraudari laudibus nolo, pari etenim
gloria dignũ iudico, duos reuera Germaniæ oculos, aut
ſi mauis ſoles. Hic vero de quo iam loquimur, Capnion
cum talis ſit, nulli tamen feruidius arctiusq; ſe aſtrinxit
ſtudio, q̃ vt triplicis linguæ, quibus diuina deteguntur
arcana interp̃tatione reipu. Chriſtianæ prodeſſet q̃ ma
xime, futurũ ratus ſi totius eccleſiæ ſcholaſtici viri has
acrius amplexarentur, vt per linguarũ diuerſitatem gen
tes ad vnitatem fidei catholicæ, ac veram noſtram religi
onem proprijs ſcriptis, blandimentis, manſuetudine, &
ratione, non vi, ac iniuria, iuxta eccleſiaſticas ſanctiones
f c. q ſyncera. lxiij. di. perducerentur f quantum πρὸς τοῦ διὸς diligentiæ, quan
tum ſudoris, quantum deniq; olei in eam rem impendit?

Atqui videmus, quam iniqua huic rependatur gratia, & ab illis præsertim, quibus vel ob vnum id permaxime charus esse debuisset, qui hoc in puluere, si desudarent (vti certe eos deceret) multo & satius, & laudabilius foret, quam oem ætatem dialecticorum tendiculis absumere, quæ non tam tendicula sunt appellanda, quam phantasmata, id est vmbræ quædam & imagines, quæ cito pereunt & resoluuntur, vt diuus Hieronymus inquit, ac in Canonicis decretis repetitur. g Quod non perinde improbādum esset, nisi hoc dūtaxat ageretur, atque per omne æuum, aut nō ab eis odio haberentur exploderenturque, qui solidissimis & honestissimis quibusque disciplinis vnice ac perpetuo se addixerūt, atque omni cura, magno studio, iugi conatu, aliud nihil moliūtur, quam multarum linguarum cognitione res ecclesiæ propagare. Liuent non alia de causa, & emacerantur inuidia, quam quod sophismatum fumis, videt aliorum elegantiora fructuosioraque studia, longe anteferri, ac adolescentum ingenia his excoli, poliri, ornari, quo effici posse fortassis arbitrantur, vt eorum auctoritas nonnihil minuatur, & Christianæ professionis homies ista stu studia magis quam istorum garrulitates, & probent, & imitentur. Sed hæc abeant. Introspiciamus potius eius viri de quo hactenus nobis sermo fuit vitam, Et quid de vitæ integritate, humanitate, modestia, comitate, probitate, grauitate, sanctitateque morum, ac omni virtutum genere illius referam, quem Germanicum Catonem vere dixeris? vt qui ita maluit per reliquum vitæ tempus suos inter agellos, hortos, prata, vineas, philosophice degere, sustentare familiā & paruā celebrare domū, quam a magnis & principibus viris ad ingentes opes, quæ alioqui ei non defuissent, & ad sūma rerum culmia euehi. Et certe perpetuam vitæ lineam ad extremā ingrauescentemque vsque ætatem, sine vlla labecula, vlloque suspitionis crimine sanctissime trāsegit, Testis es inuictissime Cæsar semper Auguste, vna cū diuo patre tuo illustriss. Friderico. III. Apud vos em integerrimum simul & sapientissimū consiliarium mul-

g xxxvi. dis. c. vino inebriant.

AD MAXIMVM MAXIMILIANVM CÆSAREM ROMANORVM IMPERATOREM SEMPER AVGVSTVM, GEORGIUS BENIGNVS ARCHIEPISCOPVS NAZARENVS.

LLE EGO QVI quũ Callieñ. essem episcopus & sanctæ crucis Cardinalis reuerendissimi, sedisq; Apostolicæ legati meritissimi vestigia sequerer, Germanicas contemplationes, quaꝝ altera de Christianæ victoriæ vexillo, altera de ꝟginis matris assumptione minificos tractatus continebat, edidi. Nunc Romæ archiepiscopus Nazarenus existens, inter alia quæ scripsi, hunc quoq; tractatulum, in Ioannis Reuchlin Germani vtraque in lingua, vel potius in omni (nam & Chaldæam & Hebræam complectitur) facũdissimi, vtraq; in philosophia & diuina & humana præstantissimi, commendationem, ꝑ modum dialogi editum, ad te Inuictissime Cæsar transmitto. Cui nanq; eum alteri ꝙ tuæ Maiestati dedicare potuissem, quæ ipsum Capnionem nostrum semper fouit, eiusque curam semper gessit, neq; iniuria. Est enim decus & splendor patriæ, quam ab omni barbarismo eripuit, ab omni solœcismo purgauit. Animaduerte inclyte Cæsar Maximiliane vel ad hoc vnũ, habes quippe apud te viꝝ, quem maximi mirãtur viri, habes apud te virum latinæ græcæque linguæ hac tempestate facile principem, habes eum Cæsar virum, qui Græcos omnium scientiaꝝ inuentores docet, qui latinos græcæ sapiẽtiæ atque eloquentiæ perfectos imitatores, etiam propriam instruit linguam, qui Chaldæos atque Hebræos ĩ eorum (vt conijcio) sermone (ignota est enim mihi illa lo-

quela) superat, vel saltem eis æqualem se reddit. Peruene
rat iteꝝ ad nos ex Germania (nam primū ex Græcia) tā
theologia q̃ philosophia, lingua sola, sermone dūtaxat,
Germanos superabamus. Nunc & Græci & Latini ab
isto Germano Capnione· viro diuio, etiā illa addiscunt,
& ita quidem addiscunt, vt se ipsius discipulos fateri nō
modo non erubescant, veꝝ etiam summopere glorien-
tur. Eum itaq; virum, qui tantopere illustrauit, glorifica
uit ac magnificauit patriam, nonne ipa patria illustrare,
glorificare, & magnifacere deberet? quem alieni cōmen
dant, cur sui non suscipiunt? cur suam lucem abijciunt?
cur de sua gloria non gloriantur? an forsan quia i patria
sua acceptus es nemo? Enimuero quoniā absq; te, qui
& patriæ & orbi præsides, id fieri neqt inuictissime Ma
ximiliane, tua interest, in cuius nutu vota totius patriæ
sunt posita, hunc tam pręclaꝝ virum, tamq; de patria be
ne meritum, extollere, sublimare, ac omni honore & di-
gnitate afficere. Nam si secus, ipsa patria ingratitudinis
accusabitur, eiusq; rea erit. Ego certe si valerem, tam di-
uinum vatem & philosophum, vsq; ad astra efferrem, id
beneficij quod in ipsum conferre potui, contuli. ipsum
a calumnijs aduersariorum ex ipiusmet dictis ac scriptis
aperte liberaui, tendicula ipsorum rupi, decipulas fregi,
versutiæ, astutiæ, doliq; sunt, quæcunq; aduersarij cōtra
ipsum moliūtur, q̃s iam (certe noui) tale duellum· eius-
modiq; prælium inijsse pœnitet, veꝝ ab inceptis præ ru
bore pudoreve desistere nequeunt. Tu æquissime prin-
ceps, Tu inuictiss. Cæsar, Tu totius Christiani orbis gu
bernator, viꝝ eruditū, viꝝ īsignē, viꝝ mirificū, viꝝ cui
q; huius ætatis viro in doctrina non post ferendum, de-
fende, attolle, & omnibus (prout sua expostulant meri-
ta) antepone, ac mei qui te semper colui, semperq; vene
ratus sum memor esse dignare.

¶ An Iudæoꝝ libri, quos Thalmud appellant, sint po
tius supprimendi, q̃ tenendi & conseruandi.

tis annis egit, Testes sunt tot clarissimi heroes, tot eccle siastici viri, in summo rerum culmie locati, tot proceres, tot populi, tot communitates, quibus frequentissime in arduis rebus auctoritate adfuit, idustria succurrit, prudētia profuit, cōsilijs auxiliū præstitit. Neq3 hoc tibi Leo optime maxime (tuum enim nūc numen alloquor, qui pontificum perpetuum es columen, & perennis gloria) incognitū est. Cum illi ipsi pro tanti viri innocentia ape rienda, ad tuam sanctitatem literarum pene cumulos de derit, quem nescio quod hominum genus (Quādo erat vt posito deberet fine laborum, Viuere & in ullo sollici tante metu. Quæq3 suæ semper placuerunt ocia menti Carpere, & in studijs molliter esse suis) criminis insimu lare, penitus labefactare, fœdissimo hæretico īficere & de turpare neuo, immo ad phlegethonteas vsq3 truculēter rapere vndas adnixum est, quo astu, qua fraude, qua cir cūscriptione, quibus technis, quibus versutiarū laqueis, phœbea lampade splēdidius elucescit, quod vobis reue rēdissimis eruditissimisq3 iudicibus (te o Grymane, & te o Anconitane compello firmissimæ ecclesiæ catholicæ columnæ) aptius cōstat, ex syncerissimis tot suffragijs, pro libri Ocu. Spe. qui inscribitur approbatione, supio ri anno ab eminentissimis sacræ scripturæ, ac iurisprudētiæ heroibus Romæ rectissime latis, int' q̄s cū primū lo cum obtinuerit, atq3 primum approbatorium votum de derit huiusce sequentis Apologetici auctor reuerendus Nazarenus archiepiscopus, vere theologus non vulga ris, quemadmodum eius egregia opera ab hinc aliquot annis edita, & presertim de natura cœlestium spirituum, opus, locupletissimi testes sunt, ita non alienum arbitra tus est sibi primas etiam Reuchlinianæ causæ defenden di partes vendicare, posteaq3 æmulos his æquissimis rite q3 datis suffragijs, nequissime acquiescere nolle accepit, in tot celeberrimorū doctorū diuinæ humaneq3 philoso phiæ peritia haud mediocriter pollētium, ingentē igno miniā, quiq3 ad ppriam eorū petitionem, & illam qdem

maximã, a summo pontifice super O cu. Spe. examinatione designabant. Quanta aũt eruditione, quanto ingenij acumine, quam iusto iudicio id agat, & quidem modestius multo q̃ cauillatorũ immodesta temeritas exposcat, ex ipsius defensionis lectione facile perspicere est. Et quis per Deum immortalem hunc librum tam egregie & syncere a suo auctore declaratum damnaret, nisi præcipitis audaciæ, damnati ingenij, perditi penitus iudicij? Iuris est, apertissime declarantẽ neq̃ corrigere, neq̃ adijcere h & si emendatio, aut imminutio inhibita fuerit, posse nihilominus declarare. i Quinimo male consulens consilium mutare potest, quod Papinianum quem Spartianus iuris asylum ac legalis scientiæ thesaurum appellat, fecisse legimus. k Quid ergo Capnioni imputandum, qui vno eodemq̃ tpe chalcographice oĩa emisit. vituperonum spicula longe antea prudenť prævidit, argumenta diligenť soluit, tela strenue fregit, Nec si ita esset, declarationem tamen trahi retro vsq̃ ad tempus, principiũq̃ actus qui declaratur, iurisperitissimi voluere. Hac sane tam pura & clara declaratiõe probe inspecta, cui etiam simplicissimo, atque rudissimo scrupus vllus, ne dicam scandalum, ingeri possit, nisi fortassis coinquinatis quibus nihil mũdum? Vna hæc pene oĩm, q̃ O cu. Spe. discussioni intererant sñia fuit. Accipe igitur illustriss. Cœsar Nazareni tui Apologiam placido hilariq̃ (vt omnia recta soles) vultu, ꝑpediem & aliorũ quę iam sub incude sunt defensiones suscepturus, & consiliarium tuum tam spectatæ integritatis exploratæq̃ fidei virũ, e tot oblatrantium canum faucibus q̃ celerrime eripi cura. Celsitudinem tuam in plurimos annos incolumẽ, ac florentem seruet nobis & vniuerso orbi, idem qui te orbi ꝑfecit optimus maximus ille Samarites Christus. Datum Agrippinæ Coloniæ. Kal. Augusti. Anno. M. D. XVII.

h. L. hęredes palã. §. qd vo. ff. de testa.
i. Bal. i. l. edita. C. de eden.
k. L. fi. §. pe. in fi. C. de furt. & ibi Bal. ac Alex. in addi.

¶ Dialogus, interlocutores Ioãnes Reuchlin, Georgius Benignus.

¶ Ioannes Reuchlin.

Onduceret arbitror, bonũq; ac vtile Christianis foret, vt eiusmo di libri vbi cõtra fidem nrãm nulla specialis & expssa blasphemia cõtinet, pro ingenij Christianorꝝ exercitio non supprimerent, sed vel apud epos ac ecclesiæ pastores vt qñ opus esset, proprio eos cõfodere possemus mucrone, cõseruarent. Quemadmodũ & Apls dicebat, Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant.

¶ Geor. Be.

¶ Duo summi pontifices Innocentius inquam. III. & Gregorius. IX. vt Thalmud combureret iussisse ferunt, eis aũt repugnare, nec tibi, nec vlli licet.

¶ Io. R.

¶ Oẽm hoiem, qui hũano testimonio præcise innitit, errare est possibile. Ois em hõ mendax. Relatum aũt illis põtificibus fuit, vt etiã Alexander de Hales magnus theologus recitat, eis in libris multas etiã cõtra Mosis legem hæreses, & cõtra dñm nrm cõtinerí plimas blasphemias, & ea de re eos supprimẽdos & cõburendos censuere. Hoc aũt & ego semp asserui, & diffuse declaraui, & ptestatus sum me nolle blasphemos libros cõseruare, sed igni tradere, vl si hoc satius esse videret, solis põtificibus cõseruandos indicere, vt & fides nrã, & ipsorꝝ pfidia notari posset. Ad qd em libri illi condẽnãdi sunt ea in pte, vbi oia præcepta diuina illi pplo tradita enũerant & remẽorant? filr vbi agunt de iudicijs & iudicibus, vbi q̃q; tractant de medel & medicamĩbus, herbis & alijs hmõi? Eodẽ mõ quare sunt in illis quæ ad cultũ Dei scdm eorꝝ ritũ ptinent dãnãda. Eccl'ia tolerat ritũ illũ, cur non & libros ritus eorꝝ? Ad quid etiã sunt in illis passibus cõbu

rendi, in qbus plima & illa qdem, praeclarissima de Messihae diuitate & hũanitate, vbi incarnatiõe, mris ꝑpetua v'gitate, ꝑsonar trinitate, cũ substantię, & naturae vnitate, aliqui ex ipis afferũt, quae nobis IESVM nrm dilectissimũ dñm ver Messihã credẽtibus admodum suffragant? Sunt ꝓfecto eis in libris plima, ex qbus eos (licet ꝓterui & durae ceruicis vt semꝑ fuerũt) sint cõuincere possumus facillime. Ob q̃s quidẽ suasiões multi int' eos i talibus eruditissimi relicta ꝑfidia ad nram ꝑuenere fidẽ, & i ea (nõ vt iste neophytus, q tantae cõtrouersiae cã extitit) feruẽtissime vixerũt, & vsq ad finẽ ꝑseuerarũt. Sũt & nõnlli int' eos, qui ad nos nõ veniunt, licet vel ex ꝑte credãt, sed illud semẽ nõ cadit i terrã bonã, vl' ob eor (i q̃ oẽ genus hoĩm supant) auaritiã, vel ꝓpt' fidei nrae credibilia ardua, quae tñ etiã i Cabala & nõnull' Thalmudicis libris ĩtueri possent, vel quia nõ sunt p̃destinati ad vitam aeternã. Sic aũt in Actibus aplicis ca. xiij. scribitur. Et crediderũt q̃tq̃t erant praeordinati ad vitam aeternã.

¶ G. B.

¶ Cęcitate sunt ꝑculsi, sicut & qui sciũt bonũ, necq tñ faciũt. Norũt muscipulã, & pedẽ ponũt in eã. Vir quidã dignus exclamabat. Si Iudęi nũc oẽs in IESVM nrm crederẽt, ego nõ crederẽ. Nã vaticinio ꝓphetar, & saluatoris ac apłor snia, caecitas eor vsq ad vltia tꝑa ẽ duratura, & tandẽ reliquiae Isrł saluae fiẽt. Nõ ergo mir ẽ, si videntes sint caeci. In mundũ em venit IESVS, vt nõ vidẽtes viderẽt, & q videbãt caeci fierẽt, Velamẽ ẽ positũ suꝑ cor eor. Libri itaq hmõi vsq ad tꝑa illa sunt seruãdi, vt ipi suã ꝓteruiã ac ꝑtinaciã tandẽ agnoscãt, dicãt q, Vae nobis, videbamus, & videre nolebamus, & ita ipimet nos excaecabamus. Et nos de grae Dei benignitate, q̃ a tenebris ad verã lucẽ ꝑuenire meruimus, laetemur. Deniq i sũmi põtificis coronatiõe, vl' coronatõis suffragijs, seu ꝓcessiõe, locum sibi altũ i via ꝑ quam pontifex trãsit, Iudaei parãt, atq int' alia, suae legis libros ostendũt, vt eos cõfirmet postulãtes. Põtifex ãt, Nõ cõfirmamus

ſed toleramus,ritus ſcilicet vr̃os,& ritus veſtri libros,re ſpondet,Cur igitur ſunt cremandi quum tolerari iubeã tur? Accedit ad hoc,Nam fruſtra fit iuſſio, quæ manda ri executioni nequit,librorum autem illorum longeamplior copia inter infideles reperit. Enimuero quia tu Apo ſtolum induxiſti,Oportet hæreſes eſſe, vt probati ma nifeſti fiant. Aduerſarij arguunt a ſimili, Neceſſe eſt vt veniant ſcandala, igitur occaſiones ſcandalorum oportet manere & retinere. Hæc autẽ conſequentia mala,& eſt tuæ ſimilis, igitur & tua mala.

¶ Ioan. Reu.

¶ Noſti ſacram ſcripturam plures hr̃e ſenſus, & vnũ quemq; eam trahere poſſe ad quẽ ſibi libet (illæſa fide) ſen ſum. Quemadmodum ergo Apoſtolus ad inferendum quod volebat dixit,oportet hæreſes eſſe,vt probati ma nifeſti fiant,hoc eſt,vt veraces agnoſcantur. Quia vt ait Philoſophus,Oppoſita iuxta ſe conſpecta,magis eluce ſcunt. Non enim cognoſcitur ꝟtus,niſi ex comparatio ne ad vitium,vt ait diuus Hieronymus. Sic & ego dixi, oportet eſſe & manere libros illos,quaſi a ſimili arguen do,ad hoc vt cognoſcatur melius veritas noſtra, & no ſtra recta fides ex Iudæorum cæcitate & ſtultitia,qui ſuorum doctorum veram doctrinam non ſuſcipiunt,aut intellige re nolunt,& falſa quædam ac ſtulta complectunt. Quæ comparatio fieri non poſſet illis libris extinctis, non er go ratio eorum procedit,conſimilr̃ rationi,quam ego attu li,Non em̃ dixit Apoſtolus,Oportet hæreſes eſſe, igit̃ occaſiones hæreſum non ſunt extirpandæ, ſed vt proba ti manifeſti fiant.& nos conſimilr̃ dicimus, opus eſt il los manere libros,vt nr̃ę fidei veritas lympidius cernat.

¶ Geor. Be.

¶ Placet id,nam Apoſtolus,Deum nullũ permittere malum·ex quo non eliciat aliquod bonum·norat. Vn de ex malo hæreſis,hoc,vt probati manifeſti fiant, elicit bonum,& tu cum Apoſtolo in hac ſententia conuenis, quæ eſt tacita & implicita. Conducit & vtile eſt eſſe ma

la, ex quibus oriuntur bona, Nam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum. Sed Apostolus sub illa sententia ponit hanc, Sed ex hæresibus oriuntur bona, igitur necesse est, hoc est, igitur conducit & vtile est hæreses esse, Et vnum bonum quod inter alia ex hæresibus sequit̃ exprimit, videlicet vt probati manifesti fiant. Tu vero sub illa sententia cõmuni subassumis hanc, sed ex libris Talmudicis plurima oriũtur bona, vt iam diximus, igitur bonum est eos esse, non obstante quod in illis quñꝗ aliqua falsa vel stulta reperiantur. Differt tamẽ minor tua a minori Apl̃i, quia hæresis est tota mala, quia contraria fidei Talmudici libri aliqui sunt omnino pro nobis, aliqui contra nos, aliqui neutri, Aduersarij formant alio & diuerso modo consequentiam, quę non est ad rẽ, neꝗ ad mentem tuã, aut ad vim verboꝝ tuoꝝ. Enimuero mirantur pleriꝗ cur illos libros sic indistincte hæreses appellasti, quum i eis multa vera, vt etiam tu asseris, contineant̃, omnis aũt hæresis sit falsa, sed vim rõnis tuæ non perpendunt.

¶ Ioannes Reuchlin.

¶ Plurimũ interest veritatem docendo illi misceri falsitatem, & docendo falsitatem illi miscere veritatem, libri hæreticoꝝ falsa docent, nonnulla vera interponentes, libri Talmud vera docent, quia fidei nostræ mysteria pandunt, sed stulta & falsa quñꝗ interponunt, Falsa quidem docent hæretici, quia fidei vera, contraria probare conantur, & falsitati quam intendunt nonnulla vera interponũt, Libri vero Cabalæ, seu Talmudici docent vera, & illa intendunt, quia fidei orthodoxæ mysteria abscondita propalant, licet interdum aliqua falsa & stulta intermisceant, non sunt igitur hi libri appellandi proprie hæretici, neꝗ vt hæreticoꝝ libri igni adijciendi, Hi enim ex intentiõe veritati, illi falsitati adhærent, His in mente per se veritas, aliunde falsitas, illis per se falsitas inest, per accidẽs veritas. Libri hæreticoꝝ sunt, q vna nobiscum & Christum & eius confitentur publice nouum testamẽ

¶ Georgius Benignus.

¶ Noui te qui Hebræas, Græcas, & Latinas calles literas, oīm legum, etiam diuinæ scripturæ (quam theologiam appellamus) egregium doctorem esse, & recte ad singula responsurū. Procedam tamen hac in re vlterius, prout iubes, non vt tibi insolubilia afferam, sed vt alijs tui ingenij acumen ostendam. Istos Hebræorum libros, Christus dominus Matthæi. xv. & Mar. vij. vt etiam tu fateris traditiones seruoꝝ appellauit, quo præsupposito arguo sic, Nullus ab illis testimonium quærit, quos ipse reprehendit, & in eis esse veritatem negat, sed Christus seruoꝝ traditiones tanquam falsas, & legi diuinæ cōtrarias ostendit, Ait em̄, Quare & vos transgredimini mādatum dei propter traditiōem vestram, nam deus dixit, Honora patrem & mrēm, vos aūt dicitis, scilicet cōtrarium. Et Marcus addit, & similia hmōi mlta facitis, quæ scilicet sunt contraria mandato Dei. Et præmiserat, hypocritæ bene prophetauit de vobis Esaias, Populus hic labijs me honorat, cor autem eoꝝ lōge est a me, inuanū colunt me doce. doc. & in ho. Et infra, sinite illos, cæci sunt & d. cæ. Et Matthæi. v. expresse ipsoꝝ scribas rep̄hendit dicens, Nisi abundauerit iustitia vestra plusq̄ scribarum & pharisæoꝝ, non intrabitis in regnum cœloꝝ. Sequitur, Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, & supple, Scribæ vestri dicunt legem illam non p̄hibere animū, sed manum. Ego autē dico vobis & quæ sequuntur. Et rursus dictum est antiquis, Non mœchaberis. Scribæ vestri exponunt solum de actu, non anīo, & cætera id genus. Ego aūt dico vobis, contrarium scilicet vel dissimile. Præterea nrī fatenť triplicem humanæ naturæ statū, seu legem, Naturæ. Scripturæ. & Grǣ. Et lex vetus tota communi vocabulo, propter mandata in tabulis lapideis digito Dei scripta, vocatur lex scripturæ. Quando igitur dixit, Scrutamini scripturas, ītellexit de veteri testamento, quæ est lex scripturæ. Vnde Lucæ. xxiiij. dicitur, Interpretabatur eis in oīmbus scri-

pturis, quæ de ipso erant. Et paulopost quasi declarans hunc sensum subdit. Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt ĩ lege Mosis & prophetis & psalmis de me. Et statim subnectit. Tunc aperuit eis sensum vt intelligerent scripturas. Vetus igitur testamentum per antonomasiam dicitur scriptura, quid igitur sonet, Scrutamini scripturas, iam vnicuiq; patere potest, Vnde Matthæi xxvi. dicit dominus, Quõ ergo implebuntur scripturę? Et alibi sæpius ita vetus lex appellatur. Non igitur ẽ bene dictum, q Christus verbis illis voluit proprie significare & indicare scripta magistrorũ, ex quibus potissimũ confectus est Talmud. Tãdem ipsos Talmudicos libros appellasti hæreses. Si ergo Christus dominus eos scrutari voluit, igitur hæreses scrutãdas iussit, & hęreses de ipo testimonium perhibere asseruit, Quo quid absurdius?

¶ Ioannes Reuchlin.

¶ Euenire plerunq; solet, vt quum aliquẽ laudare, aut defendere cupimus, non solum vera, sed etiam verisimilia assumamus, legatur Demosthenes, legatur & Cicero, audiantur & nostri concionatores ac doctores, qui dum sanctorũ aliquem efferre cupiunt, tot & tanta in laudem eius inducunt, vt omnes excellere videatur. Sic dum de vnaquaq; virtute loquuntur, aut scribunt, eam omĩbus alijs præponere videntur. Similit' si de minimo vitio sermonem habeant, adeo illud vituperant, vt nullum illo scelestius esse psuadeãt. Sic & mihi in consultatiõe mea contigit, nam dum existimarẽ sicut & nunc existimo, libros Hebræorũ nobis vtiles esse, & ægreferrem illorũ consilia, qui eos supprimendos docerent atq; comburẽdos, omneis rationes quas in fauorem huius opinionis ĩuenire poterã, ĩ illo breui tempore scrutatus sum, & multos libros reuoluendo, in Burgensi illam expositionem reperi, Christum videlicet dum diceret, Scrutamini scripturas, de scripturis Talmudicis intellexisse. Ipsum aũt egregium bibliæ & sacrarũ literarum expositorem, ita vt certet quodammodo cum Nico. de Lyra iudicant pene

D

tum, Libri Talmudici foris videtur, licet aliquo modo i-
tus sint. Præterea illos libros non appellaui hæreses, sed
similitudinem Apostoli de hæresibus illis, appuli his li-
bris, Etsi eos hæreses appellassem, nō atrox crimen fuis-
set, Sicut nanq; omne quod non est ex fide, etiam amor
Dei, peccatum esse dici potest, hoc est, non meritorium
vitæ æternę, qui enim caret fide, caret & gratia, & gratia
Dei est vita æterna. Sic omnis doctrina, quæ est sine fi
de nostra, heresis est, & licet infidelitas dicat quæuis ve-
ra, non sunt tn̄ vera æternæ salutis meritoria. Est igit̄ si-
milis hæresi, quia nō perducit ad verā vitā, sine fide Chri
sti. Neq; est simile de libris hæreticorum in fide nr̄a, & li
bris qui sunt extra fidem nr̄am, & q̄s eccl̄ia tolerat, sicut
non est simile de Alchoran, & libris Arrij, aut Sabellij,
Hi eñ sunt intus, alij foris, Quid autem mihi cum his q̄
foris sunt inquit apostolus?

¶ G. B.

¶ Si foris sunt, quid ergo tu qui itus es, eosdē defēdis?

¶ Io. R.

¶ Queādmodū Socrates dixit, vnū scio, q̄a nihil scio,
ita & ego hoc dūtaxat defendo, q̄ non sunt eo mō offen
dēdi, quia nr̄a non interest supprimere ritus eorꝝ qui fo
ris sunt, nisi velimus eos cogere ad nr̄æ legis obseruanti
am, vt aliqui consuluerūt, & nō tolerare, quippe vt aiūt
minus malū impune eis foret, nō posse legē illicitam ser
uare, q̄ libere tenere. Sed quousq; eos toleramus, etiam li
bros quibus se tuentur tolerare deberemus.

¶ G. B.

¶ Libros Thalmudicos, non mō tu cui non mediocrē
adhibeo fidē, sed oēs nr̄i illā linguā scientes, vt Nico. de
Ly. Burgeñ. & cæteri, nullatenus exterminādos, sed po
tius ꝓ cōmodo & vtilitate Chr̄ianorꝝ cōseruādos eē cē-
suere, soli illius sermōis ignari tumultuosū vulgus sectā
tes, cōtra illos iuehūt libros, gracculorꝝ more, nesciētes
quid ꝓmāt, & vocē ꝓpriā ignorātes, Ego cui parꝝ ē illi
us linguæ, vr̄am hoc ē Ni. de Ly. Burgeñ. & tuā i hac re

cóplector sniam. Verum male sonat i auribus meis, q il-
lá Christi vba Ioã. v. Scrutamini scripturas, quia vos puta
tis in ipsis vitã æternã habere, & illæ testioniũ phibet de
me, sint de libris qui sunt i Talmud collecti itelligẽda, q̃
expositio noua videt & extorta, nam ex his q̃ pmiserat
& q̃ subiũgit, ipm de scripturis pphetarum & testamẽti ve
teris ibi locutũ fuisse cõstat. Præmiserat ãt paulo añ hæc
vba, Ego nõ ab hoie testioniũ accipio, supple tãq̃ hoie,
Idcirco dixit Petro, Caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed
pat meus qui ẽ in cœl. Et Ioãnes phibuit testioniũ vita
ti, nõ a seipo, sed ab illo ispiratus, qui dixit, Super quẽ vi
deris spm descendentẽ, ille ẽ. Et paulopost, O pa inquit
quę ego facio, testioniũ perhibet de me, & qui misit me,
testioniũ phibet de me. Et sequit illa pticla. Scrutamini
scripturas. Et statim tacitã excludẽs obiectionẽ, ne quis
crederet ipm de Hebræorum doctorum loqui scripturis, re-
spõdet, Claritatẽ hoc ẽ testioniũ per q̃d clarus fiã ab ho-
minibus non accipio, sed cognoui vos, quia dilectionẽ
Dei nõ habetis i vobis. Scribæ ãt erant hoies, & hũano
sensu sunt locuti, & eorum testioniũ aperte respuit. Quõ
igit ab illis illud postulat aut exigit? Et ifra sic ait, Noli-
te putare, quia ego accusaturus sum vos apud patrẽ, est
qui accusat vos Moses, i quo vos speratis, Si crederetis
Mosi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit,
Hæc ibi. Ecce scripturas, q̃s scrutari volebat, scripturas
inquã Mosis, hoc ẽ totius veteris test. quod totũ sil sum
ptũ vocat lex scripturæ, propter. x. vba in tabulis lapi-
deis digito Dei scripta, & Mosi tradita, Et i hac scriptu
ra & Mose sperabant, & putabant, hoc est, credebant se
habituros vitam æternã, Quid ad hoc a quoquam respõ
deri poterit?

¶ Io. R.

¶ Cuperem vt totam mentẽ tuam & conceptũ vni-
uersum hac in re exprimeres, & si acutissimas cogitatio-
nes tuas euadere nequiuero, victum me potius legũ do
ctorem a theologo non ignoto fateri mĩme erubescam.

¶ Geor. Be.

¶ Temerarie dictum censent Christum praecepisse libros illos comburi non debere, quia tunc duo põtifices maximi qui eos comburi praeceperunt, contra diuinum mandatum egissent.

¶ Io.R.

¶ Si non est temerarium dicere, Scrutamini scripturas, hoc est sensum scripturarum medio vestrorum doctorum ꝑquirite, non est etiã temerariũ dicere, praecepit non cõburendum, quod iussit diligenter inquirendum. Sed sequitur tanquam probabile ex probabili, immo verum certum ex vero certo, prout ostendimus, Quid autem illos pontifices mouerit, diximus. Sunt equidem in illis libris plurima nostrae fidei praeclara adminicula, sunt alicubi nonnulla eidem aduersantia, propter adminicula conseruandi essent, propter aduersantia supprimendi, verum tutius ẽ malum gratia boni tueri, q̃ ob malum perimere bonum, nam & Deus ob decẽ bonos, mille tolerat malos.

¶ Geor. Be.

¶ Nimium concitasti tumultũ dicendo scripta Iudaeorum ita bene vel aeque bene perhibent testimonium de Christo, sicut biblia, & subiunxisti, & haec est veritas, testimonium quippe bibliae est testimonium spũssancti, illud vero est testimonium hominũ, testimonium aũt Dei maius est, inquit Ioan. in canoñ. prima.

¶ Io.R.

¶ Non solum dixi aeque bene vt biblia, sed etiam dixi quandoq; testimonia ipsorum efficaciora esse pro nobis q̃ testimonia bibliae, non quidem in se quo ad rem, sed q̃ ad hominem, nam si ex biblia personarum trinitatem ꝓbare voluerimus, ex eo quia dicitur, In pricipio creauit Deus, Vel ex illo, Faciamus hominem, audiunt & contemnunt, vel ambigunt, si ipsorum authorem ita exponentem iduxerimus, arrigunt aures & consentiunt, sic de ĩcarnatione, vt si probaremus messiam venisse per Iacob patriarchae prophetiam, Non auferetur sceptrum de Iu-

da,donec veniat qui mittendus est,& reliqua,negant il-
lum mittendum esse messiam,nisi eorum doctorem induxe
rimus,sic & de.lxx.hebdomadibus, sic de statua Nabu-
chodonosor,sic & de alijs hmōi. Et similr̃ si verbum dei
carnem factum probare voluerimus per illud,vocabitur
nomen eius admirabilis,consiliarius Deus, & reliqua,&
non citauerimus eorum testem,non accipiunt bibliæ testi
monium verum,nisi doctores eorum illud verum asserue-
rint.Sunt quoque nonnulli apud eos libri,quos non susci
pimus,qui clare conuincunt messiam venisse. Assumā
vnum ex multis, exijt sermo inquiunt de domo Heliæ
sex millibus annorum durabit mundus,duo millia vanita-
tis,duo millia legis,duo millia dierū messiæ,hæc illi,Pro-
pter hoc & similia multi eorum dicunt messiam venisse, vt
ait Nico.de Lyra,sed nondum apparuisse, habitare cum
angelis,vel tanquam peregrinum circuire & lustrare mun-
dum,quo licet falso' ab eis tamen concesso,ipsos cōuin-
cimus,& sic videntes nō vident.Dixi igitur, quod æque be
ne,immo efficacius contra eos arguere possumus ex illo
rum libris,quam ex biblia,quia illam sine suo doctore nō ac-
cipiunt.Necesse est igitur illos inspicere, si voluerimus
eos conuincere,& quandoque ex falsis,ab eis tamen con-
cessis,eos facilius conuincimus,quam ex biblia,seu ex veris.
Nulla enim probatio est efficacior,quam aduersarij propria
confessio,& quam ex concessis ab aduersario inferri contra-
rium,seu contradictorium suæ opinionis.

¶ G. B.

¶ Videbatur aduersarijs te crimen lesæ maiestatis cō-
misisse,dum rōnes ex Talmud sumptas' illis quæ ex Bi-
blia sumerentur æquiparares.Et tu eos nunc etiam effi-
caciores esse probasti. Ego declaro vlterius,dicendo te
nomine Bibliæ non solum vetus,sed etiam nouum test.
intelligere.Teque non solum opinari, sed firmiter assere-
re,efficaciora esse in conuincēdis Iudæis,testimonia Tal
mudica,quam euangeliorum & apostolorum,immo nouæ legis
testimonia nil valere contra eos,quia nō præsupponūt,

omnes. Assumpsi ergo illud tanquam probabile ac ve-
risimile. Et vt ita opinarer mouit me vis trium dictionū
quæ ibi ponuntur, illa enim dictio Scrutamini, græce so
nat, acsi diceret, disputate in scholis, Vt plurimū autem
fit apud eos disputatio in scholis de scribarum & docto
rum libris, Mouit me & illa dictio, putatis, quæ si in lin-
gua græca, in qua euangelium primo scriptum est, īspi-
ciatur, significat acsi diceret, putatis, hoc est pro vero te-
netis, nec tamen verum est, vos in illis scripturis habere
vitam æternam, quia vita æterna non consistit in libris·
præsertim illis. Tertio mouit me illa dictio. &, acsi dixis-
set, Et præter sacras scripturas, illæ etiam scribarum scri
pturæ testimonium perhibent de me. Auctoritas igitur
ipsius Burgeñ primum, & suasiones ex tribus dictioni-
bus ortæ secundario, ad ita opinandum me mouerūt, vt
dicerem, quod Christus perscrutari iubet, illud cremari
non vult. Et ita sumpsi medium si non ex veris tamē ex
verisimilibus, prout sæpissime fit. Enimuero vt hoc al
tius repetam, dico ibi dominū locutum fuisse de libris sa
cræ scripturæ, quod quidem negari non potest, quis ta-
men probabit ipsum etiam de his locutū nō fuisse? Qui
enim principia scrutari iubet, etiam illa quibus agnoscū
tur proprie discutere mandat. Proprie, quia vere ita vult·
Proprie, quia ex intentione. Intēdebat enim illas scriptu
ras proprie, quia iubens scrutari principium iubet scru-
tari sensum eius. Et quia libri illi, sensum scripturæ sacræ
interpretantur. Iussit & illos scrutari proprie, per quorꝝ
agnitionem sacram agnoscimus scripturā, imo quia nil
aliud est scripturas scrutari, q̄ earum percipere sensum, Il
lum autem Iudæi non poterāt intelligere nisi per docto
rum expositiōes. Scripturas scrutari nil aliud est, q̄ do-
ctorum & postillatorum veracium scripta & commen-
taria perquirere, & id proprie & proprijssime si dici po-
test, neq; obstat q dominus antiquorum traditiones da-
mnauerit & reprehenderit. Talmud enim plurimos
in se congestos continet libros, quorum aliqui optimi,

aliqui sunt pessimi. Talmud ergo optimum quid ac pessimum, sicut de lingua dicere solemus, vt sit membrum quo nullum melius, nullũque peius. Duæ subcontrariæ possunt esse simul vere, sed non simul falsę, Scrutari itaque scripturas est earum discutere sensum, illum autem sine expositoribus habere nequimus. Ipsos ergo perquirere iubemur, Scrutamini scripturas, discutite inquam doctorum super scripturam declarationes, vt eam recte pcipiatis, quia ex doctorum postillis ac scriptis earum colligetur sensus, non enim omnibus Christus aperuit sensus vt intelligerēt scripturas, sicut apostolis aperuit. Nō itaq; ex vsimilibus dūtaxat, sed ex veris & necessarijs processisse videbor. Qui nanq; A intelligi iuberet, & illud nisi per B ipsum intelligi nō posset, iuberet vtiq; & B. Iudæi autem scripturas commode & semota diuina reuelatione sine Rabbinorũ expōnibus scrutari nequibāt vt itaq; illas expositiones viderēt & discuterēt īperabat. Sensus igitur est, Diligenter inquirite prout ĩ scholis facitis expositiones huiusmodi, & per eas intelligetis scripturas sanctas. Et illæ expositiōes in quibus vos putatis habere vitam æternam, sunt quæ testimonium perhibent de me, neq; tamen per illas expositiones, neq; p ipsam scripturam sacram expositam habetis vitam æternam, Non enim vultis (inquit) credere in me, qui sum vita æterna, Libri loquuntur dę vita, declarant vitam, ostendunt vitam, sed non sunt ipi vita, Libros autem illos non dixi hæreses esse absolute, sed rationem consimilem rationi apostoli formaui. Si quoq; eos hæreses appellassem, hoc eo modo quo dixi intellexissem, quia sicut omne quod non est ex fide, peccatum ē, Sic omnis vitas sine fide, falsitas & hæresis est. Non enim pducit ad vitam.

templo, R̄nsionem tamē ad ipsorum cauillationem scie-
bam, quam si nesciuissem, ex obiectione tua didicisse po
teram, nam absq; vlla ambiguitate, antiquorum patrum
& nostram eandem fidem esse cēseo. Et Iudæos fidei pa
trum suo℞, & suæ, quam videlicet tenere deberent, fra-
ctores esse noui, perfidos igitur eos recte vocamus. Nos
enim fidem ipso℞, hoc est patrum antiquo℞, quo℞ ipsi
vestigia sequi debuissent, tenemus, ipsi respuunt, nam il-
lum qui in propria venit, & qui ad eos missus erat, nō re
ceperūt, fateor profecto fidem Iudæo℞ qui nunc sunt,
non esse illam, quam Moses & alij prophetæ habuerūt.
Illi enim in IESV Nazaræno domino nostro spera-
bant, hi minime. Non igitur Mosis legem, aut vetus te-
stamentum obseruāt, quia IESVM Nazarænū mes
siam eē non credunt, vere itaq; perfidi sunt, Neq; tamē
Panormitani sententia quam & ipse dixi est veritatis va
cua, fidem nanq; moderno℞ Iudæo℞ ipso℞ perfidiam,
ipso℞ ritum, ipso℞ cultum qui iam expirauit, qui ipō iu
re consummatus est, vocamus, & hanc perfidiam nō frā
gunt, non sunt igitur perfidi perfidiæ, sed tenaces, Pos-
sunt igitur dicere nos mentiri, si eos suæ prauæ fidei fra-
ctores appellauerimus, sicut si quēpiam ī grassatoria ex-
pertissimū, latronem optimū diceremus, nō mentimur,
sed si pessimum latrōem assereremus, mentiremur, licet
esset homo pessimus. Ecclesia igitur eos perfidos (eo q̄
ea quæ nos credimus, dum credere teneātur nō credūt)
vocat. Ipsi v̄o quia fidei suæ peruersæ firmiter adhærēt,
se perfidos esse negant, si ergo nos eo modo ipsos perfi-
dos vocaremus, non recte astrueremus. Sunt ergo vere
perfidi, quia vere suæ fidei violatores. Et sunt non perfi-
di, quia prauæ suæ fidei firmiter adhæsores.

¶ G.B.

¶ Logici dicerent vnico v̄bo eos esse perfidos abso-
lute & simpliciter, non perfidos v̄o scd̄m quid, quemad
modum in malignitate perfectus, est scd̄m quid & non
simplr̄ perfectus, vt tu bene de grassatore exemplū de-

disti, hoc absolutum est & meo iudicio euidentissime.

Enimuero calumniantur te satis apparenter, & in sententia quam dicis, & in exemplis quæ pro illa adducis. Dicis autem, quia IESVS apparuit sicut homo & per consequens seruus, Ita etiam Iudæi non aliter reputauerunt eum, quam scilicet hominem & seruum, & neq; de ipo, neq; de matre eius, neq; de apostolis quicquã diuinum tenuerunt, & adhuc non tenent. Ista verba excusationem perfidiæ Iudæorum præ se ferunt, acsi aperte diceres. Non est mirum, si Iudæi non crediderũt neq; credunt in Christũ, quia venit vt seruus, quia formã serui accepit, vt inquit Apostolus. Non itaq; videbantur obligari in ipsum tanquam in Messiam credere, quia formã hominis & serui ostendebat. Contra hoc est illud Ioannis. xv. Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusatiõem nõ habent de peccato suo. Et iterum, Si opera nõ fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberẽt. Et quæ sequuntur. Tu excusas Iudæos, & Christus dicit, excusasationem non habent de peccato suo, habere excusationem, & illam non habere, non bene sibi quadrant. Præterea non omnes Iudæi credunt messiam Deum & hominem esse oportere, sed hominem solum, illum tamen magnum sicut Mosen, imo & Mose maiorem, forma igitur serui in qua apparuit, non excusabit eos, si messias sit purus homo, quin deberent credere in ipsum tanquã a Deo missum. Exempla vero de virgine in meretricio habitu inuenta, & clerico in stipendiarij veste repto, horrorem ob irreuerentiam pijs auribus incutiunt.

¶ I. R.

¶ Nicolaus de Lyra dum vellet ex veteri testamento Christi domini probare diuinitatem, dicit ex nouo testamento illa apertius probari posse q ex veteri. Neq; tamen ex nouo sic aperte probari potest, quin oppositum consequentis possit intelligi stare cum antecedẽte. Multi enim confitentes Christum IESVM Nazaræ num,

E

sed respuunt illa. Re quoq; ipa vniuersi qui eos libros legerunt, clarissima pro fide nra ex illis afferunt testionia.

¶ Io. R.

¶ Caue tibi Benigne, ne te quoq; calumniatores supprimant, sed quia opinionem tuam nimis declarasti, certe nequibunt, quod fecissent si dixisses testimonia Talmudica, æque bene concludunt de Christo, sicut euãgeliorum & apostolo℞, immo & melius ac efficacius, non solum vltra Coloniam, vt ego, sed vltra Sauromatas & glacialem oceanum exulasses, & cum Gog & Magog resedisses.

¶ G. B.

¶ Si istud quod inter omnia tua absurdius videbatur, ad tantam lucem venit, vt sine vlla hæsitatione ipsius veritas clarescat, sic vt etiam ab aduersario, nisi positionem seruet, prout Arist. loqui consueuit, negari nequeat.

Enimuero vt alijs quoq; facias satis, mihi enim fecisti. replico etiam ad quædam alia, Lacessunt te in his, Dixisti enim, Si omnes Iudæo℞ libri contra nos essent, nõ venirent propterea comburendi, & quod Iudæi i suum bonum, & pro defensione fidei suæ possunt scribere libros contra nos, & nobis non gratos.

¶ Io. R.

¶ Quotquot libros pro ritus sui conseruatione, absq; expressa blasphemia, vt semper testatus sum scriberent, quum ritus ille hac tempestate aduersetur nobis, sumus enim nos in luce, ipsi in vmbra, nos in re, illi in figura, licet figura præterierit, nos in die, ipi in nocte, q̃uis vere nox præcesserit, vniuersi eiusmodi libri, cõtra nos eẽnt, neq; tamen venirent comburendi, quia sicut eo℞ ritum, ita & libros pro iporum ritu confectos tolerat ecclesia, Non itaq; solum ex eo, quia contra nos sunt, sequitur vt sint comburendi, quia tunc & ipi & quicũq; contra nos eẽnt, comburi deberent, posita enim causa præcisa, ponitur effectus, si ergo comburendi sunt, oportet aliam causam, quam quia contra nos sunt assignari. Eadem igitur

licentia possunt nostro ritui non grata, immo contraria scribere, sicuti ceremoniæ & ritus sunt nobis diuersi, Et sui vnicuiq; grati, alterius non grati, vnusquisq; enim in suo sensu abundat, & qualis est, talia opīatur atq; loquit̄.

¶ G.B.

¶ Recte veritatem defendisti, verum aduersarij tui illud pati nequeunt, quando dicis, Iudæi possunt inter se dicere de Christianis, quod mentiuntur, quando ī die parasceues nominant eos perfidos, nam fidem suam nunq; fregerunt. Arguunt contra te, nam si Iudæi Christianos mentiri possunt dicere, quādo eos vocant perfidos, acsi fidem suam fregissent, quam tamen non frangūt, nisi qn̄ ad nostram accedunt. Igitur eccl'ia mentitur, hoc est, falsum dicit, non tamen contra mentem, idcirco non proprie mentitur. Dicere autem eccl'iam mentiri seu falsum dicere, hæresim sapit, ita ip̄i contra te procedunt. Ego etiam contra idem, alio modo procederem. Certum nobis est fidem antiquorum patrum & nostram esse eandem. Quia nisi in fide mediatoris Dei & hominum saluatus ē nemo, Iudæi autem sunt filij illorum patrum. Igitur eandem tenere fidem, quam ip̄orum patres tenuerunt· tenentur, neq; tamen tenent, quia in Christum dominum non credunt. Ip̄i vero credebant, perfidi igitur sunt, qa fidem patrum suorum, quæ & ipso℞ esse debebat· fregerunt. Perfidi igitur recte dicuntur, dum in sua proteruia manent, fidem suam veram contemnentes. Non itaque nos mentiri dicere possunt, quum pro ip̄is tanquā perfidis oramus. Vn̄ Apl's Pau. cōuersus nō erubuit dicere, blasphœmus fui. & per consequens perfidus, quia ꝓficiens in iudaismo, veram patrū fidem fregerat.

¶ Io.R.

¶ Panormitanū illum imitatus, eam ꝓtuli sententiam, O infœlicē sortem meam, auctores dicto℞ meo℞ catholice loquunt̄. Quicquid ego dixero· hæresis erit. Nemo Burgensis, nemo Nicolai de Lyra, nemo Panormitani condemnauit scripta, sed si ego dixero, damnabunt ex-

esse verum messiam, & euangelio præbentes fidem, nõ credebant ipsum esse Deum, sed hominem purum, vt fuit Nestorius & Fotinus. Alij fatebantur non esse Deum verum, neq; tamen etiam hominem purum, sed Deum non verum, & hominem verum, vt Arrius, dicebat enim primam creaturam (quæ ob sui excellẽtiam Deus vocari poterat, neq; tamen erat verus ille Deus) humanæ fuisse copulatam naturæ. Et eo modo Christum Deum & hominem esse confitebatur. Ex testamẽto igitur veteri de diuinitate Christi Iudæi nequibunt apertius q̃ nos loqui. Non itaq; eos excuso, quin debuerint ĩ Christum credere, propter tot diuina opera, & ipsum pro vero messia suscipere, sed quum in forma serui· qua minor est Deo patre appareret, & non in forma Dei, qua Deo patri æqualis est, non habẽtes ex scripturis manifestum testimonium· messiam verum Deum & hominem futurum, excusari aliqualiter poterant, circa deitatis suæ articulum, sed quin fuerit verus propheta & messias excusari nequeunt. Neq; ex operibus eius diuinitatem veram attingere poterant. Nam & Moses purus homo & prophetæ puri homines, & apostoli, cõsimilia immo & maiora eorum fecerunt. Magis autem humiliauit & exinaniuit semetipsum filius Dei· assumpta forma serui, q̃ virgo assumpto meretricio habitu, vl' stipendiarij clericus, Maior enim longe est distantia inter Deum & hominẽ, q̃ int' virginem & habitum meretricium. Similitudo tamen bona est, q; sicut non videor teneri, virginem meretricio habitu indutam, esse virginem credere, & illum stipendiarij vestibus amictum eẽ clericum. Ita & m'to magis (quia maior est distantia) videndo Deum humanitate circũamictum, immo solam humanitatem videndo & sentiendo· quomodo poterãt ferri in ipsam deitatem, vt credere illi humanitati deitatem esse vnitam tenerẽtur? præsertim cum talis vnio vix mente attingitur. Et quãuis opera Christi talia fuerint, vt humanam mentem in operatorem Deum dirigerent. Iuxta illud Nicodemi Io-

annis.iij. Nemo potest signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum illo, non tamen illa opera illum hominem esse verũ Deum concludebant, sicut nec Mosen, aut Petrum apostolum, cuius etiam vmbra sanabat infirmos. Tenebantur tamen credere illa opera esse diuina, & ab alio præterquam Deo fieri non posse. Et ex consequenti Christo dicenti se esse Deum, & illud per opera diuina probanti, credere debuissent, ipsum esse deum, Sicut & virgini meretricio habitu ornatæ & clerico illi, si illa probaret se vꝛginem, & ille clericum, credere teneremur. Non quia hũanitas Christi ferret nos seu forma serui in formam Dei, sicut nec habitus ille in virginem aut clericum. Maiorem autem horrorem icutit comparare Christum tauro, arieti, & hirco, quam habitui meretricio. Sed ipsum dominum illis comparamus, neq; phorrescimus, verum ad altiorem intellectum a me illud fuerat dictũ. Nam Iudæos excusaui, & accusaui. Excusaui quidem, quia per omnia opera ipsius domini non poterant concludere ipsum esse Deum, nisi ex consequenti, quia dicebat se esse Deum, qui talia in ipso operabatur, de quo etiam ambigere poterant, an sit verus Deus, vel per participationem, & ita eos excusaui, quia eiusmodi cognitionem ex operibus eius habere non potuerunt. Accusaui autem eos, quia non inspexerunt doctores suos qui per dicta sacræ scripturæ tenebant, messiam esse verum Deum, & Dei patris verbum. Sed ipsi non attendebant nisi ad formam serui, & ad lutum in quo inuentus est solum vt homo, & non attendebant ad verba doctorum, qui i tali forma verbum Dei appariturum dicebant. Necessaria est itaque illarum scripturarum interpretatio, sine qua Iudæi sacræ scripturæ non colligunt sensum. Ex quo vt eiusmodi libri tam necessarij nõ supprimerent concludere voluí.

¶ G.B.

¶ Admodum erudite insidias, versutias, & calumniantium decipulas euasisti. Et non modo euasisti, sed etiam contriuisti. Sed progrediamur. Nam te in illa compositione (quam ipsi sacrilegam vocant) carpunt. Dicis nanque sicut in persequutione tyrannorum semper aucta ē Christiana ecclesia, ita & hic eueniret, si Iudæis vis inferatur. Nam plus inflammarentur ad suam religionem, & reliqua, Hic videris dicere, causam vt ecclesia augeretur, fuisse tyrannorum persequutionem, & non munus diuinæ gratiæ & diuinæ assistentiæ, quod certo dicere nō licet.

¶ I. R.

¶ Absit vt credam ecclesiæ augmentum ex sola persequutione tyrannorum ortum fuisse, immo ex dono spiritualis assistentiæ diuinæ, quæ amissa instaurabat in gradu millecuplo, sed feci quasi quandam similitudinem ex ea parte, qua nitimur in vetitum semper, cupimusque negata, quod nobis gentile est. In ea igitur parte similitudinem attuli quæ nobis est natura inserta. Enimuero Christiana religio diuina prouidentia, & eius peculiari assistentia, & creuit & aucta est. Nam ipsa persequutione sola granum synapis non creuisset tantum, vt in ramis eius aues cœli requiescerent.

¶ G. B.

¶ Est mihi summe cordi tam rationi congruens responsio, quia quo magis quis ad ritum aliquem seu cultum per tormenta cogitur, eo magis induratur, & ritum illū odio habet & paruipendit. Et similitudo tua ibi sistit, neque vlterius progreditur. Clam Christiani præter illum naturæ motum, fide spe & charitate virtutibus infusis suffulti, & diuino pręsidio adiuti, incomparabiliter plus aucti sunt. Quo pacto Iudæi crescere nullatenus possent. Sed iterum te impugnant, quando dicis, si libri Iudæorum essent combusti, tunc nullis argumentis eis satisfactorijs, nos aduersus eos tueri possemus. Non per libros illorum, qui amplius non essent, neque per textum bibliæ, quia Iu-

dæi aliam & nouam scripturæ expositionem subtilr excogitarent, & ita non possemus, neq; inuadere eos, neq; nos defendere. Dicunt te hic sacrā blasphœmare scriptu ram, acsi libri eorum efficaciores eēnt q̄ ipa sacra scriptu ra. Enimuero ista est aperta calumnia, optime enim suades omnes Iudæorum libros igni non esse tradendos, qa eo concesso, non possemus cum ipsis disputare. Nō quidem ex testamento nouo, quia illud non recipiunt, neq; ex testamento veteri, quia illud suo modo exponerent. Neq; conuincere possemus per doctores eorum (q amplius non reperirentur) talem expositionem nouā non esse veram, sicut hactenus fecimus præsupponendo expositionem Rabbinorum, quam negare nequeunt. hinc conijcio q te nolunt intelligere, sed gratis odio habere.

¶ I. R.

¶ Ad hanc cauillationem iam dictum superius ē. Nō enim libros Iudæorum ipsi sacræ scripturæ in se & re ipa præfero, sed solum dico, ex illis libris eos aptius conuinci posse. Si ergo aboleantur, disputatio desistet, neq; arguere, neq; respondere eis satisfaciēdo poterimus. Quia &si vetus testamentum ipsi præsupponant, non tamen expositiones nostras super ipo testamento suscipiūt, nisi eorum doctoribus conformentur, & tunc eas vt suas, non vt nostras magnifaciunt.

¶ G. B.

¶ Dicis etiam si Iudæorum doctores falso exponere scripturam diceremus, tunc nos qui eos in probationem inducimus, & eorum sententijs fulcimur, vteremur falsis testimonijs, quod prohibitum ē lege, Si falsos, & quæ sequuntur. Videris itaque ipsorum doctores, vere scripturam exposuisse asserere. Cuius contrarium (vt superius induximus) habetur Matthæi. v. & . xv. & Mar. vij.

¶ I. R.

¶ Ego censerem, vt quoties Nicolaus de Lyra, quoties Burgensis, quoties alij catholici expositores vtuntur expositionibus Rabbinorum, toties illas veras esse, alias

Gamalielis imbutus, & non quia tractus fuit. Quoꝝ pri us illud eſt contra cõuerſionem eius mirificam, & raptũ eius tam arcanum. Illud vero quod poſterius additur, im pium eſt dicere, ꝙ excellentiam ſupra omnes alios non habuerit, ex eo quia tractus eſt. Quia & ſi omnis qui ve nit ad Chriſtum didicit & trahitur a patre, vehementius tamen alter altero trahitur, & maior vni ꝙ̃ alteri gratia præſtatur.

¶ I. R.

¶ Certum eſt homini Chriſtiano, Paulum Apoſtolũ quocunq; alio apoſtolo plura & excellentius feciſſe. Id enim in ſacris libris quibus falſitas ſubeſſe nõ poteſt ſcri bitur. Certum etiam eſt Paulum Apoſtolũ ad pedes Ga malielis legem & omnem Iudæorum ſcĩetiam didiciſſe, Non ita Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem, ꝗ rudes & idiotæ erant, adimatur omnibus illis gratia, & infuſa ſcientia. Remaneant ipſi in naturalibus & acquiſi tis ſcientijs, doceant, ſuadeant, prædicent omnes, quis eorum plura & excellentiora faciet? que comparatio erit inter rudes piſcatores omnino indoctos, & Paulum acuti ingenij virum, lege domini ſcĩetijsque multis eru ditum? Tribuatur omnibus doctrina infuſa æquali ter, æqualis igitur erit omnibus. Attamen Paulus ratio ne acuminis naturalis & ſcientiæ acquiſitæ ſuperabit ali os, eritq; inſtrumentum aptius ad exercenda iuſſa diuĩa, atq; præcellet reliquos. Non itaq; ſcientiam infuſam ab homine accepit, ſicut neq; alij apoſtoli, ſed per reuelatio nem. Acquiſitam tamen, in qua pręcellit cæteros, ad pe des Gamalielis didicit. Quemadmodum ipſemet Paulus in lingua propria eloquentior fuit, vt Hieronymus teſta tur, ꝙ̃ in linguis dono ſpũſſancti acceptis, ad illam nãq; magis diſpoſitus erat. Agens quippe ſicut non agit niſi in ſubiectum diſpoſitum, ita efficacius agit in magis diſ poſitum. Et quãuis ſpũſſanctus poſſit minus diſpoſita æque diſponere, non tamẽ neceſſe eſt vt ęque diſponat, ſed vt ſecundum diſpoſitionem præexiſtentem influat

scientiam igitur acquisitam & ingenij acumina non habuit ex eo, quia tractus est. Illa enim antequam crederet habebat. Neq; ob tractum illum dūtaxat, tam altum bonum & amplum donum promeruit. Om̄es enim tracti id promeruissent, & promererent. Potuisset quoq; Deus Paulo i naturalibus & acquisitis melius disposito maiorem conferre gratiam, sicut & angelos natura superiores gratia etiā reddit tales. Quamobrem & ipse cum dixisset, plus omnibus laboraui, subiunxit. Non aūt ego, sed gratia Dei mecum, Si ergo idcirco dona suscepit ampliora, quia magis dispositus erat, & dispositio illa fuerit id quod diximus. Cui sit tam cornea fibra, vt nesciat verum esse quod iam diximus siue itaque dicatur praecellere alios, rōne bonorum naturalium & acquisitorum, siue ratione ampliorum supernaturalium donorum, propter eiuscemodi dispositionem sibi cōcessorum, semper sequitur id quod diximus.

¶ G. B.

¶ Omnia erudite, verum non cessant te lacessere etiā in minimis, ponis enim similitudinem, vt sicut Christus dominus iussit zizania crescere simul cum tritico vsque ad consummationem saeculi, sic & Iudaeorum libros esse dimittendos. & quę sequuntur. Dicunt enim illa i parabola dominum de prauis hominibus, non autem de prauis libris loquutum fuisse, vt ipsemet se exponit aliquātulum ifra, vt habetur Matthaei. xiij. Sed ambigo ne forsan ipsi sint illi homīes, qui charitate spreta, virum catholicum calumniantur, & neophitum veterano Christicolae anteponūt.

¶ I. R.

¶ Noram & ipse Christum dominum per zizania exposuisse prauos homīes (vtinam ipsi triticum essent) neq; tamen ignorabam, ipsum dominum hoc non praecepisse, quinetiam prauos libros per zizania, sicut bonos

vsi fuissent testimonijs falsis, quod profecto non licet, vt lex illa vetat. Neq; dixi omnes eorum expositiones esse veras, quia nō illas, in quibus eos Christus dominus reprehēdit, vt superius diximus. Et forsan tenere legem veterem nō prohibuisse animum, sed manum, possit stare cum fide. Quod si verum fuerit, tunc dominus etiam legem ipsam & non scribas solum correxisset, prohibendo non solum manum, sed etiam animum. Et qui vsque tunc scripturam illo modo exposuissent, nō fuissent falsi expositores. Quicquid sit de hoc, non plura nunc. Sat nobis sit expositiones illorum non esse passim falsas, sed aliquas immo plurimas veras, & ad rem nr̄am attinētes.

¶ G.B.

¶ Interdum ex falsis ab aduersario concessis licet aliquid probare & se sustentare, vt ex libro iudæorum falso qui de generatione IESV Nazaræni inscribitur, ꝓbamus ipsum messiam esse Deum. Et ex auctoritate falsa eorum, sex millia annorum durabit mūdus, inferimus messiam venisse, igitur lex allata (si falsos) non recte ꝓhibet ex falsis ꝓgressum. Nam licet ex falsis īferre verū.

¶ I.R.

¶ Tu ipse superius antistes mecum, & ego tecum distinximus, de duplici progressu, ad rem, & ad hominem dūtaxat. Lex de priori progressu est accipienda. Aliud quoq; (vt nosti) est inferre ex falsis. Aliud probare. Nā per falsa nota nil probari potest, sed per falsa, quæ qs credit eē vera, potest fieri apparens probatio, non existens, Lex itaq; prohibet testimonia quæ sciuntur eē falsa, illa quippe sunt in nostra potestate. Qui ꝓbat per falsa, quę credit eē vera, tunc si talis ignorātia sit inuincibilis, non est sub lege, si affectata crimen auget, si crassa diminuit, & sic de reliquis ignorantiæ membris dicendum.

¶ G.B.

¶ Recte tu quidem, sed audiamus aduersarios, dixisti

nanq;, Ex quo alicui doctori propria opinione loquenti, credere nemo cogitur. Doctor talis nullum potest decipere, hoc aiunt est contra Apostolum ad Titum cap. primo. Sunt m[u]lti vaniloqui seductores, maxime qui ex circūcisione sunt, qui vniuersas domos subuertunt.

¶ I. R.

¶ Ad quædam etiam respondere non deceret, Quis enim nesciat seductores eē, & deceptores plurimos? sed si eis credere non teneris, immo non credere teneris, inuitus decipi non poteris, si autem vis decipi decipiaris. Non te doctor, cui obligaris non credere, decipit, sed te ipsum decipis. Debilis est hostis, qui non vincit nisi volentem. Si dicerem nullos esse deceptores, aduersum me dicerem. Multi enim me decipere conantur, sed quia nō credo eis, non me vtique decipient. Aduertāt quoq; ad verba mea. Ita enim dixi, Cui propria opinione loquenti, credere nemo cogitur, talis nullum potest decipere. Qui enim decipit intellectum, cogit ad credendum falsum pro vero. Hos Apostolus vaniloquos vocat. Nemo itaque nisi eius intellectus ad assentiendum cogatur seu alliciat, decipi potest. Ex quo igitur doctoribus Hebræis propria opinione loquentibus, credere non cogimur, decipi ab eis non poterimus.

¶ G. B.

¶ Pleraque friuola obijciunt, sed obiectio quæ sequitur magni apud eos est momēti. Ais enim plus ex Paulo factum esse, quam ex omibus apostolis, eo quod cum Rabbinis scholas frequētauerit, & omnibus iudæorum scientijs imbutus fuerit. Et subnectis, huius nulla est obiectio vel respōsio, nisi quispiam diceret, Paulum ad hoc tractum fuisse. Sed hoc nihil ad rem. Omnes eñ quotq; credimus trahimur, quia nemo venit nisi pr̄ traxerit eū. Quibus videris asserere Apostolum Paulum, omnibus plus laborasse, quia literis Hebraicis fuisset ad pedes

per triticum intelligere possemus. Arguebam itaque a simili, q̄ sicut ille homo, seu filius hominis non permisit euellere zizania, hoc est filios nequam, ne forte & triticum, hoc est filios regni, qui sunt bonum semen, sil' euellerent, sic & libros illos in quibus multa nobis vtilia exarantur, licet & praua quædam in eis reperiantur, modo non sint de illo genere malorum, quod extirpandum esse semper protestatus sum, non extirpādos eiusdem domini sentētia persuasi. Nōne licet arguere a simili & per exēpla? Nōne signa quæ in Christum credētes cōsequūtur, videlicet dæmonia eijcere, linguis loqui nouis, serpētes tollere & reliqua Gregorio licuit spiritualiter exponere? similiter q̄uis necessarium sit ad salutem, credere Christum de Maria Magdalena septem dæmonia vere & re ipa ad literam intelligendo eiecisse, tamen Gregorius per septem dæmones vniuersa vitia exposuit. Eodē modo firmiter & ad literam credēdum est, dominum nostrum mūdasse leprosos, & ad sacerdotes misisse, tamen Augustinus per leprosos, eos qui veræ fidei scietiam nō habentes, varias doctrinas profitentur erroris, intelligit. Quale pręceptum est vt praui seu filij nequam sinantur crescere vsque ad vltimam mūdi diem, tale præceptum vt praui Iudæorum libri, praui dico, quia sunt in prauorum manibus, vsq; ad illud tempus quo suum agnoscēt errorem conseruentur. At vero nullum extat præceptū filios nequam non exterminandi, immo potius exterminādi, iuxta illud, Maleficos non sinas viuere, siue p maleficos, omnes malefacientes, siue eos qui maleficijs suis decipiunt homines, intellexeris. Omnes quoq; iustę leges, & iusti iudices, delere malos de medio iustorum nituntur, neq; agunt contra præceptum de zizanijs non euellendis, sensus enim est, sinite vtraq; crescere. Quia ego ab initio creaui hominem, & dimisi eū in manu consilij sui, sino vt quisq; manum suam ponat vel in aquam vel in ignem, posset quippe potētia sua magna, nullum prauum viuere permittere. Sed id primo decreto, a prin

dpso tradito contrariaret. Deus itaq; malos esse, vt aliquid boni ex eis eliciat, sinit. Omnis enim malus, aut ideo viuit, vt corrigatur, aut ideo viuit, vt per eum bonus exerceatur, sic profecto & libri Iudæorum, aut sunt seruandi vt per eos ipsi corrigantur, aut vt per eos nos magis veritati fidei nostræ ex ipsorum aperta cæcitate inhærētes exerceamur, aut vt probati fiāt manifesti, sunt itaq; hæc eiuscemodi præcepta parabolica, & quasi metaphorica. Permixti itaq; vsq; ad sæculi consummationem erūt mali bonis Deo sinente. Neq; est aliud præceptū, nisi quia sic esse sinit. Si nanq; esset præceptum, tunc non liceret malos īterficere, sed crescere vsq; ad messem. Etsi malos homines, qui magis peruertūt, & magis bonos exercēt esse sinit, cur non & prauos libros ex eo quia prauæ & perfidæ sunt sectæ, non sinet esse? In re parui momenti multum temporis præter consuetudinem contriui.

¶ G. B.

¶ Nil superuacuum, præclara omnia. Nil tñ prætermittam eorū in quibus te (vt ita dixerim) lacerāt. Dicis quippe q̄ Christus præcepit de sinendis zizanijs, hoc fideliter ī re nr̄a de libris Iudæorū sinendis dicere, imitando eccl'iam. disti. xiij. c. sancta Romana possumus, vbi oēs libros manere p̄mittit, vt videant & probēt iuxta v̄bum Apl'i, Omnia probate, quod bonum est tenete. Nam si eos cōbureremus, non pn̄t posteri nr̄i quicq; cōtra eos obijcere, ex q̄ conuincant. Dicunt te male trāstulisse parabolam, Christus em̄ per zizania non intellexit libros, sed homīes prauos, si'r & Apl'm non recte induxisse. Ipse em̄ ibi loquit̄ de nouellis reuelationibus nō oīmode certis, dicens prophetias nolite spernere. Non aūt loquit̄ de libris manifeste prauis, sic & canon eccl'iæ inductus de hmōi libris, est accipiendus.

¶ I. R.

¶ Hi vellēt vt ad ipsorū nutum omnia exponeremus, & p̄ libito eorū auctores induceremus. Et q̄a de pabola

zizaniarum, pauloante discussimus, nunc ad Apostoli auctoritatem ita dicimus, quāuis ipse præmisisset, ꝓphetias nolite spernere, ob id tamen quando dixit, omnia ꝓbate, non solum de probatione prophetiarum ītellexit. Quia medium syllogismi probabilis in plus se habet, ꝙ quæstio quæ probatur. Neq; etiam videt probare illud quod præmiserat, sed multas sententias ordine quodam afferre, sic inquiens, Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Omnia autem probate, quod bonū est tenete. Omīa igitur legite, sed sentes abijcite. Quid suspectum hæresi hic iuenitis? surdior est surdo is, qui audire contemnit. Neq; dixit, omnia probate, sicut probatur conclusio aliqua ratione, vel sicut probatur quis esse bonus vir, sed probate, hoc est delibate cuius saporis res sint. Et si bonum saporem & odorem inueneritis, tenete ipsum, si malum abijcite. Non itaque Apostolus de nouellis prophetijs dūtaxat loquitur, sed de omnibus quæ nō sunt manifeste mala, vl' sunt bona mixta malis. Aperta mala sine delibatione respue, vt sunt peccata. De quibus dubitas, vt de prophetijs nouis, aut de spiritu, & feruore alicuius, & in re nostra de libris scribarum, noli statim condemnare, neq; statim credere, quia non omni spiritui est credendum, sed an spiritus illi sint a Deo ꝓbandum est, Discutiendum igitur diligenter est, quæ bono quæve malo proferuntur spiritu, discutiendum & de libris scribarum, an blasphemi sint, vel stulti, vel ad ritum eorum pertinentes, vel sacram scripturam bene exponētes, aut mysteria fidei nostræ ardua declarantes, primi illi (vt semper dixi) sunt supprimendi, alij tolerandi, dum ecclesia eos tolerat, vltimi magnopere amplectendi, custodiendi & conseruandi.

¶ G. B.

¶ Carpunt te & in eo, dixisti nanq;, Commentaria Iudæorum tanquam fontes esse seruāda, si nanq; eoꝝ commentaria sunt fontes, igitur nostrorum erunt riuuli. Vi-

deris doctores Iudæorũ, nostris sanctis doctoribus qui sunt montes ecclesiæ. præferre. Et ita doctrinam synagogæ supra ecclesiæ doctrinam extollere. Quod profecto non licebat.

¶ I.R.

¶ Prima commentaria, respectu posteriorum, fontes dici possunt, similiter commentaria quæ scripturæ textũ priorem, verum, nõ fucatũ declarant & exponunt, sunt tanquam fontes respectu eorum, quibus exponitur textus posterior & fucatus. Eam ob rem diuus Hieronymus Hebraicam veritatem traductioni Lxx. interpretũ & omnibus alijs pręponit. Illi enim mysteria fidei homini gentili pandere noluerunt, sed occultauerunt, sic igitur se habent commentaria ad commẽtaria, sicut textus ad textum, sed textus Hebraicæ veritatis est, sicuti fons ad alios textus. Igitur & commẽtaria super illum facta sunt sicut fontes, ad commentaria super posteriores textus facta. Nonne testamentum vetus a Iudæis accepimus? fontaliter ergo scripturæ illæ sunt apud eos. Igitur Iudæi præferunt̃ nobis, & doctrina eorum, doctrinæ nostræ? non sequit̃ profecto, quia consequens est falsum, & antecedens verum. Et ex veris nil sequitur nisi verꝝ, sic nec illorum consequẽtia erat bona. Quia & si nostrorum commẽtaria sint posteriora, & super textum posteriorẽ facta, Et in eo videamur minores, illa minoritas est secundum quid. Nam & mater est nobilior filio quocũ ꝙ inquantum genuit eum, sed erunt in filio multa alia q̃bus dignior est, Sic & in nostris doctoribus, est alia sciẽtia testamenti noui, & in ecclesia similit̃. Non ergo fons est semper nomen dignius, nisi inquantum fons, sed esse dignius secundum quid, & indignius simpliciter est absolute indignius. Vide nunc captiosos homines quanto odio ferunt̃ in proximũ, excæcauit eos malitia eorꝝ.

¶ Finis.

ILLVSTRIS AC GENEROSI DOMINI domini Hermanni Comitis de Nuenar, canonici Coloñ.&c̄.epigramma, extempore in doctiſſ. viri Ioan. Reu. LL, Doc. eiusq; defenſorũ laudem, ſubito calore effuſum.

Vnica non tali ſtrepuerunt arma paratu
Hannibal Auſonias dum ſpoliaret opes.
Nec tantos proceres Pegaſæa vexit ab vrbe.
Raptor Phryxæi velleris Æſonides.
Quantos ipſe modo ad bellum pharetratus Apollo.
Cogit, & inuicto prælia Marte ciet.
Reuchlino laturus opem, ſtudijsq; quietem
Perpetuam, & doctis ocia grata viris.
Impia liuoris ne fundere lingua venenum
Audeat, & poſthac obſtrepuiſſe bonis.

¶ Sequuntur erratula quædam, ſed puerilia prorſus, quæ tamen ideo annotare collibuit, ne per ignorantiam irrepſiſſe putent. Litera igitur A pagella prima, facie ſecunda, verſu vltimo, lege κοινὰ cum graui accentu ĩ ſecunda ſyllaba. Pagella ſecunda, facie prima, verſu. xviij. lege & (quod vulgo dicitur) &c̄. verſu. xxx. & (vt dicitur) &c̄. verſu. xxxij. Et illud Apollinis e cœlo oraculũ deſcendit, γνῶθι σεαυτὸν. Quod ſi &c̄. Eiuſdem pa. facie. ij verſu. xiiij. Nazaræenus. verſu. xxvi. βρώματα. Pagella. iij facie prima, ver. xxxij. ἑλλὰς. Litera B pag. prima. ver-

su.xx.lege ambigeret.pro su.xxx.appendix. Occurrent scio & alia quędā, vbi vel simplex vocalis pro diphthongo est posita, vel alia quædam hoc etiam minutiora, quę quoniam per se quisq; animaduertere facile atq; corrigere potest, superfluum duxi ascribere.

FINIS DEFENSIONIS OPTIMI ac integerrimi viri illius Ioan. Reuchlin, LL. doc. quam Reuerendus pater Geor. Be. Nazaranus archieps Romæ p modum dialogi scriptam, diuo Maximiliano Romanorų imperatori semp Augusto dicauit.

Anno Natiuitatis Dei. M.D.XVII. mense Septembri.